

СВІТОВА ЕКОНОМІКА І ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Микола ЧИРАК, Вікторія КЛІМЧИК

ОСОБЛИВОСТІ ВХОДЖЕННЯ У СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ КРАЇН АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЯПОНІЇ І РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ)

Проаналізовано особливості становлення і розвитку зовнішньоекономічних відносин з міжнародною спільнотою, використання фінансових важелів і стимулів для підвищення результативності зовнішньоекономічної діяльності. Обґрунтовано, що довготривалі успіхи цих країн у зовнішньоекономічній діяльності базуються на структурній збалансованості економіки, захисті внутрішнього ринку, ефективному регулюванні і контролі держави над всіма видами зовнішньоекономічних зв'язків.

Ключові слова: *експортна орієнтація, конкурентоспроможність, іноземні інвестиції, субсидії, податкові пільги, стабілізаційні заходи.*

Ефективність зовнішньоекономічної діяльності на сучасному етапі розвитку економіки України стала однією із ключових проблем. Її вирішення передбачає значну активізацію стимулів, які спрямовані на поліпшення експортно-імпоротної діяльності, більш широке залучення іноземних інвестицій і підвищення конкурентоспроможності економіки. Все це надає особливої актуальності вивченню і використанню досвіду тих країн, які досягли значних результатів в даній сфері. Серед них підвищену зацікавленість викликають країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону і, в першу чергу, такі, як Японія і Південна Корея.

Феномен розвитку цих країн, їх успіхи в соціально-економічній сфері досліджуються багатьма як зарубіжними, так і вітчизняними *вченими* і експертами. Проте проблемам їх зовнішньоекономічної діяльності приділяють увагу переважно *зарубіжні науковці*, такі, як Б. Белесса, Р. Шонбергер, В. Рамзес, М. Баскакова, Є. Леонтьєва, А. Федоровський та інші. Серед українських науковців, що досліджують окремі аспекти даної проблеми, можна виділити В. Будкіна, В. Сіденка, А. Філіпенка і А. Фісуна. Тому подальше дослідження особливостей становлення і розвитку зовнішньоекономічних зв'язків Японії і Республіки Корея із міжнародною спільнотою, використання ними фінансових важелів для підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності і на сьогодні залишається *актуальним*.

Ще в середині ХХ століття ці країни були майже повністю ізольовані від світового господарства і, за винятком Японії, були відсталими країнами, в економіці яких переважав аграрний сектор. Проте, за відносно короткий проміжок часу, вони досягли не тільки помітних успіхів у подоланні відсталості, але і стали світовими лідерами за багатьма показниками соціально-економічного розвитку, рушіями світових інтеграційних

процесів. У сучасних умовах Азіатсько-Тихоокеанський регіон – це регіон високих темпів економічного зростання та інтеграційних процесів, якому багато дослідників передбачають прекрасне економічне майбутнє.

Найпомітніших результатів і в найкоротші терміни досягла Японія, яка на зламі 60-70-х років ХХ століття вийшла на рівень найрозвинутіших країн світу. Швидкість трансформаційних перебудов, їх висока результативність і оптимізація економічної системи у великій мірі пояснюється раціональним синтезом державного регулювання ринкових відносин і психологічним піднесенням нації, породжених збігом громадських і особистих інтересів усіх членів соціуму. Японці створили «специфічну економічну модель», яка поєднала в собі надзвичайно високі темпи зростання промислового потенціалу, оригінальний тип управління, унікальні винаходи в організації виробництва, здатного адаптуватися до ринкових вимог і винятковість якої полягає в тому, що для її реалізації та великої віддачі були задіяні всі рушійні підйоми, які в сукупності працювали для досягнення поставленої мети [1, 79–80].

Після поразки в другій світовій війні і втрати колоній (які були основою постачання сировини) та океанічного флоту, економіка Японії стала повністю закритою і перервала всі зв'язки із зовнішнім світом.

Повернення країни в світову економіку відбувалося під жорстким всебічним контролем над всіма видами зовнішньоекономічних зв'язків спочатку окупаційної адміністрації, а пізніше держави. Була створена нормативна база – Закон про контроль над іноземною валютою і зовнішньою торгівлею (1949 р.), Закон про іноземні інвестиції (1950 р.), офіційною метою яких було відновлення і зростання економіки країни, «правильний розвиток зовнішньої торгівлі, підтримання політичного балансу в рівновазі, а грошової системи в стабільному стані і «оптимальному використанні ресурсів в іноземній валюті».

Відповідно до згаданих законів, заборонялися всі операції з іноземною валютою без спеціального дозволу міністерства фінансів і введена обов'язкова продаж державі 100% валютної виручки. Відчуваючи постійний дефіцит у валютних ресурсах, держава використовувала їх лише для закупівлі сировини, палива, продовольчих товарів, устаткування і технологій. Імпорт готових товарів, особливо споживчих, в країну не допускався. Це дозволяло, по-перше, використовувати валюту для гострих потреб економіки і, по-друге, здійснювати захист внутрішнього ринку від конкурентного імпорту.

Своє входження у світове господарство в перші повоєнні роки Японія розвивала як імпортер первинної сировини та палива і як експортер готових промислових товарів. В основі стратегії зовнішньоекономічних відносин країни лежав принцип експортно-орієнтованого протекціонізму, який переслідував мету зміцнення власного виробництва, підвищення його конкурентоспроможності і завоювання лідируючих позицій на світовому ринку.

Орієнтація на експорт готових промислових товарів вимагала від уряду розробити і втілити в життя цілий комплекс заходів, спрямованих на досягнення високого рівня їх конкурентоспроможності на зовнішніх ринках збуту [1,81]. Уряд здійснював контроль за асортиментом і якістю продукції, впровадив систему стимулювання переходу на виготовлення сучасних виробів та згорання випуску застарілої. При різних міністерствах та відомствах створилися чисельні дорадчі комітети, які сприяли забезпеченню підприємницьких структур матеріальними стимулами у вигляді інвестицій, виробничих потужностей, встановлення лімітних цін на продукцію поліпшеної якості підприємств, що впроваджували інновації.

Пріоритетним напрямком в економічній політиці держави був прискорений розвиток переробних галузей промисловості, який надав потужний поштовх для інтенсифікації сільського господарства, торгівлі і соціальної сфери. Розвиток переробних галузей відбувався на інноваційній основі і дозволив суттєво збільшити потенціал експорту промислової продукції, створив необхідні умови для завоювання зовнішніх ринків за рахунок як значного здешевлення продукції, так і її високої якості. І в подальшому зовнішня політика Японії «створила свою оригінальну політику завоювання ринків збуту, націлену на розширення обсягів продажів за рахунок високої якості продукції з порівняно низькими цінами» [1, 82].

Втілення в життя завдань промислової політики не обійшлося без значних кредитів, податкових і амортизаційних пільг, субсидій, лізингу устаткування і створення виробничої інфраструктури за державний рахунок, державної підтримки малих і середніх підприємств.

Для економічної стабілізації в країні проводилася жорстка цінова політика, яка передбачала встановлення низьких цін на товари «стабілізаційної номенклатури» (сталь, вугілля, добрива, сода, газ, електроенергія тощо), на базі яких формувалася собівартість і іншої продукції. Підприємства, які виробляли товари «стабілізаційної номенклатури» одержували субсидії із державного бюджету.

Основним джерелом надходження валютних ресурсів для купівлі ліцензій і нових технологій, сировини та палива була виручка від експорту, тому його розвитку приділялася особлива увага. Для заохочення експортерів використовувалася система пільг. На початковому етапі їм надавалися прямі бюджетні субсидії для покриття збитків, що виникали в результаті зміни цін і умов реалізації на зовнішніх ринках. Прямі бюджетні субсидії надавалися на промислові вироби для заохочення конструкторських розробок у машинобудуванні і підтримки текстильної галузі. Виробники товарів звільнялися від оподаткування експортної виручки, їм надавалося право здійснювати прискорену амортизацію.

Пізніше уряд починає здійснювати фінансування експортерів у вигляді надання авансів на строк від укладання контрактів до відправки товару. Банк Японії здійснював переоблік векселів експортерів на 1–2 % нижче, ніж ставка звичайних векселів або рефінансував уповноважені валютні банки під заставу експортних векселів. В 1960-ті роки пільгові кредити з експорту становили 16–19 % всіх кредитних операцій банку Японії [2, 51].

Всі форми державного субсидування експорту і гарантії експортерам були відмінні лише після того, коли позитивне сальдо за торгівельними розрахунками стало постійним.

Ставши повноправним членом ГАТТ в 1955 р. Японія відразу ж була звинувачена у демпінгу текстильних товарів, які були головною статтею її експорту. Не в повному обсязі на Японію розповсюджувався і режим найбільшого сприяння зі сторони розвинутих країн, вмотивовуючи це обмеженнями щодо імпорту на японський ринок.

«Текстильна війна» Японії із США, яка стартувала в 1965 р. привела до прийняття щорічних «добровільних обмежень» щодо експорту текстилю протягом 1957–1961 рр. і заключення «миру» на 1962–1974 рр.

З часом дані конфлікти виникають з приводу сталених труб, кольорових телевізорів, автомобілів, напівпровідникових пристроїв, відеомагнітофонів. Провокація цих конфліктів викликала перебудову галузевої структури японської промисловості і спрямуванням на зовнішні ринки нових конкурентоспроможних товарів.

Необхідним кроком для подолання дискримінації японських товарів на ринках

розвинутих країн стає відкриття національного ринку. З 1960 р. розпочинається поетапна відміна валютно-ліцензійної системи з окремих товарних груп, і рівень лібералізації імпорту з 41 % (1960 р.) зростає до 93 % (1965 р.).

Тобто, лише досягнувши високого рівня розвитку економіки і конкурентоспроможності національного виробництва Японія розпочинає поступовий перехід до послаблення захисних заходів доступу на внутрішній ринок. Причому в лібералізації пріоритет надавався імпорту сировини, важко заміщуваним та висококонкурентним товарам і нововведенням.

В митній політиці, зазвичай, використовувалося дві групи ставок. Низькі тарифні ставки застосовувалися при імпорті первинних продуктів, дефіцитних ресурсів, устаткування для нових галузей, товарів першої необхідності, яких було обмаль у країні. Високі ставки застосовувалися до імпортованих товарів із значним обсягом доданої вартості, предметів споживання, яких було в достатній кількості, на продукцію молодих галузей Японії, а також галузей, виробничі потужності яких повністю не використовувалися, предмети розкоші тощо.

Хоча процес лібералізації імпорту і розпочався, проте інструменти прямого контролю держави над ним ще довго зберігалися в силі. Справа в тому, що лібералізація торгівлі в Японії змінювалася шляхом вибіркового переведення товарів з «негативного списку» в список «автоматичного дозволу» імпорту. В першу чергу, це стосувалося тих товарів, з яких японські виробники досягли високої конкурентоспроможності, а вже пізніше продукції вразливих галузей.

До середини 1970-х років зберігалася система кількісних квот на ввіз 124 товарних груп і, в першу чергу, на ті з них, де рівень конкурентоспроможності не досягав світового. І лише у 1998 р. кількісні квоти були відмінені, за винятком рису. Правда, у прийнятому Основному Законі про продовольство, сільське господарство і сільські райони (1998 р.) уряд залишив за собою право на введення тарифних та інших обмежень імпорту, якщо він може нанести серйозні втрати вітчизняному виробництву продукції [3].

Відповідно до рішень Токійського раунду багатосторонніх торгових переговорів (1973–1979 рр.) Японія скасувала всі види ліцензування імпорту і знизила мита на 26,3 %. І лише тоді середні ставки імпортованого мита наблизилися до рівня інших індустриальних країн.

Особливістю залучення іноземного капіталу в економіку країни було те, що імпорту технологій (ліцензій) надавалися переваги в порівнянні з предметами та інвестиціями у цінні папери. При цьому встановлювався мінімально допустимий рівень для технологій і виробничих потужностей, які будувалися на основі залучених ліцензій.

При обмежених валютних ресурсах і гострій потребі в іноземному капіталі, необхідному для модернізації промисловості, уряд все ж таки обмежував приплив іноземних інвестицій. Вважалося, що іноземні (особливо американські) інвестори будуть гальмувати розвиток вітчизняної промисловості, а головне – заважати регулюванню інвестицій згідно з пріоритетами промислової політики. Тому уряд надавав дозволи лише тим інвесторам, які вважалися корисними для економіки. Міністерство зовнішньої торгівлі і промисловості здійснювало «поштучний» відбір інвесторів і лише для певних галузей економіки. Вводилися жорсткі обмеження щодо їх діяльності. Так, до 1963 р. репатріація капіталу і переведення доходів від інвестицій за кордон дозволялася лише через два роки після інвестування і обмежувалася лише 20 % від вкладеної суми. Доля іноземних інвесторів у капіталі японських компаній не могла

перевищувати 49 %. Заборонялося створення філіалів, які були б у повній власності іноземців [2, 52].

Зняття обмежень на приплив іноземних інвестицій розпочинається лише з 1963 року: пом'ягшуються правила переведення прибутку за кордон, надається дозвіл на створення спільних підприємств з контрольним пакетом акцій іноземних інвесторів. З 1972 року зменшується кількість галузей, де іноземним підприємствам обмежується доступ (крім електроенергетики, газового господарства і галузей пов'язаних з атомною енергетикою і комп'ютерами).

У 1979 р. переглянуто Закон про контроль над іноземною валютою і зовнішньою торгівлею, згідно з яким дозволено здійснювати всі угоди в іноземній валюті і надано право іноземним інвесторам на володіння контрольним пакетом акцій в японських компаніях, якщо це не створює загрози національній безпеці.

Відтоді, як Японія стала економічною наддержавою, в її економічній моделі особливу роль відіграє державний патерналізм, який проявляється в діях чиновників, що допомагають становленню і розвитку цілих галузей, тобто проведенні протекціоністської промислової політики. Через штучно створені перепони вони сприяють японським компаніям одержувати додаткові переваги у міжнародній торгівлі. Починаючи з 1990 р., в Японії йде широкомасштабний перегляд нормативної бази державного регулювання економіки: проведена радикальна реформа фінансових законів, переглянуто антимонопольне законодавство і низку положень податкового законодавства.

В сучасних умовах Японія успішно використовує свої досягнення, змінює пріоритети в науково-технічному розвитку, вживає радикальних заходів щодо зміцнення національної валюти, зменшення імпорту і посилення експорту національних товарів. Все це підпорядковано меті стати одним із головних лідерів XXI століття на міжнародній арені високо розвинутих країн світу [1, 87].

Досвід розвитку та інтеграції Республіки Корея у світове господарство має велике значення для економічних реформ в Україні. До початку економічної реформи 1962 р. корейська економіка мала типові риси бідної слаборозвинутої країни, з розміром національного доходу на душу населення 82 дол. США. В економіці переважав аграрний сектор, де вироблялося 38,7 % ВВП, а доля добувної обробної промисловості складала лише 15,4%. При потребі в імпорті в 200 млн. дол. корейський експорт в 1961 р. складав лише 50 млн. дол. Дефіцит торговельного балансу ставав все важчим тягарем національної економіки [4, 81].

У 1960-ті роки, коли національне підприємництво було на низькому рівні розвитку, роль державного контролю і регулювання в економіці була дуже велика. Проте з бурхливим розвитком приватного бізнесу в 1970-ті роки держава поступово здійснює перехід від директивного до індикативного планування, використовуючи, насамперед, стимули, які регулюють активність приватного бізнесу.

Вибравши в 60-ті роки XX століття шлях розвитку на експортну орієнтацію, країна проводить жорстку імпорتنу політику. Пріоритетними завданнями зовнішньоекономічної політики на період до 1990-х років були захист інтересів національних виробників на внутрішньому ринку і сприяння забезпеченню потреб експортних галузей у необхідному промисловому устаткуванні, а також сировині, напівфабрикатах і комплектуючих виробках.

З 1962 р. розпочато реалізацію Першого п'ятирічного плану економічного розвитку, який передбачав створення умов для динамічного і стабільного росту економіки.

Держава надавала підтримку для розвитку стратегічних галузей економіки (цементна, нафтопереробна, виробництво мінеральних добрив) з метою заміни імпорту продуктами місцевого виробництва, а також створення базової інфраструктури – електропостачання, залізних і шосейних доріг. Проте в реалізації даної політики виникли певні перешкоди, які були викликані обмеженістю внутрішнього ринку, нестачею коштів і сировинних ресурсів. Це вимагало здійснити низку заходів, головними серед яких були:

- посилення контролю за використанням валютних ресурсів з тим, щоб основна їх частка використовувалася на закупівлю дефіцитних засобів виробництва. Жорстка імпортна політика обмежувала ввезення предметів споживання і не дозволяла ввозити продукти харчування та сільськогосподарську сировину;

- здійснення дієвої державної підтримки експортерів з метою збільшення обсягів валютних надходжень у країну.

З метою прискореного створення експортного потенціалу і зростання обсягів експорту, застосовуються різноманітні види їх підтримки:

- надання прямих і скритих субсидій підприємствам, що орієнтуються на зовнішні ринки;

- фінансування розвитку промислової інфраструктури в регіонах, які мають важливе значення для формування індустріальних і науково-технічних центрів;

- запровадження пільгового оподаткування витрат на НДДКР;

- встановлення пільгових тарифів на електроенергію і транспортні витрати (до 50 % від середнього рівня);

- зниження (або повна відміна) тарифів на імпорт промислового устаткування, сировини і комплектуючих виробів.

Загальний обсяг пільг, що одержали експортери від держави, складав 12-14 % суми промислового експорту країни [5,41].

З середини 1960-х років в експортній стратегії пріоритетна роль відводиться текстильній, взуттєвій і деревообробній галузям, які базуються на головному ресурсі країни – дешевій робочій силі. Проте реалізація даної стратегії вимагала мобілізації всіх внутрішніх резервів і залучення іноземних капіталів та технологій. Для розширення джерел інвестиційної діяльності були проведені певні заходи і задіяні стимули:

- підвищена норма банківського проценту;

- видано спеціальний закон про заохочення припливу іноземних капіталів;

- упорядковано валютне регулювання, проведено ревальвацію і встановлено єдиний курс національної валюти;

- відкрито вільні економічні зони.

Результатом такої політики став швидкий розвиток експортних галузей обробної промисловості. В 1960-ті роки корейський експорт щорічно збільшувався в середньому на 40 %, підтримуючи динамічний розвиток всієї економіки (темп економічного зростання становив 8 %) і зайнятості [4,82].

Активно підтримуючи експортерів, уряд одночасно захищає внутрішній ринок як від ввозу товарів, так і від прямих іноземних інвестицій. Основна ставка робиться на посилення національного підприємництва. Тому зовнішнім іноземним позикам надаються переваги над прямими іноземними інвестиціями. І лише наприкінці 1990-тих років режим доступу в країну зарубіжних капіталів був суттєво лібералізований. В 1998 р. був прийнятий закон про заявочний принцип реєстрації іноземних інвестицій. Проте повністю закритими для зарубіжних інвесторів залишаються вилов риби, теле-

і радіопередаючі станції, та існують певні обмеження ще для 17 галузей, в тому числі заклади освіти, засоби масової інформації.

У 1970-ті роки корейська економіка, яка опиралася на розвиток трудомістких галузей легкої промисловості, зіткнулася із серйозними обмеженнями, що були викликані зростанням рівня заробітної плати, дефіцитом нових технологій і посиленням конкуренції на зовнішніх ринках зі сторони інших країн, що розвиваються. Розвиток економіки стримувався і її внутрішньою структурною незбалансованістю, значним відставанням базових галузей важкої індустрії. Головний акцент в економічній політиці зміщується на структурну перебудову економіки з пріоритетним розвитком галузей машинобудування і хімічної промисловості, розширення інфраструктури (доріг і водопостачання). Здійснюється реалізація великих інвестиційних проектів у нафтопереробці і нафтохімії, виробництві сталі і будматеріалів, машинобудуванні і кораблебудуванні.

Реалізація такої великомасштабної структурної політики породила певні труднощі: нестачу капіталів, технологій і кваліфікованих кадрів; зменшення інвестицій в галузі легкої промисловості. Це призвело не лише до скорочення можливостей нарощування експорту продукції легкої промисловості, а й породило дефіцит і зростання цін на певні товари даної групи на внутрішньому ринку. Дефіцит кваліфікованих робітників сприяв зростанню рівня заробітної плати з деяких спеціальностей і підвищення вартості робочої сили в цілому.

Для недопущення подальшого зниження конкурентоспроможності корейських товарів уряд здійснює певні стабілізаційні заходи:

- встановлюються обмеження щодо росту заробітної плати;
- посилюється державний контроль за цінами;
- частково лібералізується імпорт.

Відчутна лібералізація імпорту шляхом зменшення імпортних тарифів розпочинається з 1976 року, внаслідок змін у зовнішньоторговельній політиці країни – на основі домовленостей про приєднання Південної Кореї до ГАТТ у 1967 р. В результаті імпортні тарифи, які ще в 1978 р. становили 35 %, зменшилися до 25 % у 1980 р. [6, 156]. Поступово зменшується і пряма підтримка всіх вітчизняних експортерів. Уряд починає зосереджувати своє сприяння лише на обмеженій кількості найбільших компаній, які орієнтуються на зовнішні ринки. Основними засобами підтримки стають можливості одержання кредитів за нижчими відсотковими ставками, використання пільгових умов імпорту комплектуючих виробів і сировини, першочергове одержання ресурсів із зовнішніх запозичень. Одночасно зростають державні витрати на розвиток НДДКР (приблизно 4 млрд. дол. на рік).

На початку 1980-х років в господарському розвитку країни все відчутніше проявляються окремі негативні наслідки як державного регулювання загалом, так і зовнішньоекономічної діяльності [4, 83]:

- надмірне державне втручання зменшувало ефективність розподілу ресурсів, стримувало приватну ініціативу і послаблювало дієвість ринкового механізму;
- політика пріоритетного розвитку важкої промисловості сприяла збільшенню кількості великих підприємств і посиленню концентрації виробництва, але стримувала розвиток малого і середнього бізнесу;
- розкручування інфляційної спіралі, яка в 1980 р. призвела до спаду економіки на 3,7 % і дефіциту платіжного балансу в 5,3 млрд. дол.

Для подолання даних негативних явищ уряд здійснює певні стабілізаційні заходи

(обмежує державні витрати і грошову емісію, заморожує заробітну плату і проводить великі структурні реформи з метою пожвавлення ринкового механізму, заохочення приватної ініціативи і конкуренції). Суттєво лібералізується зовнішньоторговельна та інвестиційна політика. Послаблено контроль над імпортом, знижені імпортні мита, знято багато обмежень для прямих іноземних інвестицій, лібералізовано цінове регулювання, посилена антиінфляційна політика. Держава спрямовує свою підтримку на заохочення інновацій і підвищення кваліфікації робочої сили.

Починаючи з 1990-х років у державній економічній політиці все більше уваги приділяється питанням підвищення конкурентоспроможності національного виробництва і, в першу чергу, за рахунок впровадження нових технологій.

Якщо до середини 1970-х років регулювання експорту та імпорту нових технологій було для країни не дуже актуальним (в економіці країни переважали трудомісткі галузі), то в результаті структурної перебудови і значного зростання частки машинобудування і хімічної галузі став відчуватися їх дефіцит. Це породило необхідність у прийнятті державних заходів для задоволення попиту в технологіях. У 1978 р. відбулося законодавче оформлення регулювання зовнішньої торгівлі технологіями, яке спростило порядок імпорту технологічними продуктами, обсяг яких у порівнянні з минулим роком виріс на 77 % [2,99]. Зростання імпорту технологій продовжувалося аж до 1989 року, після чого почалося його зменшення. Це було породжено двома причинами. Перша – компанії США і Японії, які поставляли раніше 67 % всіх сучасних технологій, почали менше ділитися найновішими досягненнями науки і техніки, вбачаючи в корейських фірмах все серйозніших конкурентів. Друга – у 1980-1990-ті роки інтенсивно розвивалася вітчизняна наукова база, завдяки значним капіталовкладенням в НДДКР, які в 2001 р. складали 12 млрд. дол. (1/3 – бюджетні витрати, 2/3 – приватні) [7,6]. З метою підвищення ефективності НДДКР і протидії розпорошенню капіталовкладень в науку, держава сконцентрує фінансові ресурси для підтримки обмеженого кола перспективних наукових програм (11 напрямків НДДКР), пріоритетними з яких визначено неенергетичні ядерні дослідження, біотехнологію, інформатику і телекомунікації.

В останнє десятиріччя принципового значення набуває питання участі вітчизняних компаній у виробничій кооперації, в інвестиційних і науково-технічних обмінах. На передній план у державній зовнішньоекономічній політиці виходить не стільки підтримка експорту, а участь південнокорейського бізнесу у всьому комплексі світогосподарських зв'язків – від розробки до збуту і обслуговування кінцевої продукції. Держава сприяє бізнесу в інтеграції підприємницьких структур у міжнародні комерційні союзи і об'єднання. При цьому значна роль відводить зарубіжним представництвам, які повинні сприяти посиленню зовнішньоекономічних позицій Південної Кореї. Співробітники державних зарубіжних представств, у відповідності до «Положення про надання допомоги і підтримки приватному бізнесу», повинні сконцентрувати свою увагу на вирішенні трьох ключових завдань:

- створенні сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності південнокорейських комерційних інститутів на території іноземних держав;
- сприянні розширенню доступу південнокорейських товарів і послуг на зовнішні ринки;
- збільшенні залучень іноземних інвестицій в Південну Корею.

Уряд країни через створення «спеціальних груп сприяння торгівлі та інвестиціям», здійснює моніторинг економічних взаємовідносин з ключовими країнами, регіонами і міжнародними організаціями, готує аналітичні огляди, а також спеціальні матеріали і

рекомендації, які стосуються внесення коректив у політику держави з певних напрямків. У щорічному звіті «Умови зовнішньоекономічної діяльності» робиться аналіз торгових зв'язків з головними економічними партнерами (34 країни), виявляються економічні та інші перешкоди для просування корейських товарів і послуг на зовнішні ринки. На основі цих даних державні органи, при необхідності, проводять двосторонні переговори або апелюють до СОТ.

Здійснена аналітика дозволяє зробити наступні висновки:

1. Успішне входження Японії і Південної Кореї у світову економіку відбулося завдяки швидким і продуманим трансформаційним перебудовам, їх високої ефективності та оптимізації економічної системи у результаті раціонального синтезу регулювання ринкових відносин і особистих інтересів населення країни, жорсткого і всебічного державного контролю над всіма видами зовнішньоекономічних зв'язків.

2. При обмежених валютних ресурсах уряди країн контролювали їх використання і спрямовували в основному на покриття гострих потреб економіки, а саме закупівлю дефіцитних засобів виробництва (сировини, матеріалів і нових технологій), строго обмежуючи імпорт споживчих товарів.

3. Експортна орієнтація країни передбачає розроблення і втілення в життя комплексу заходів, спрямованих на досягнення високого рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх ринках за рахунок її високої якості і низьких цін. Особлива роль в системі заходів відводиться державному контролю за асортиментом і якістю продукції, різноманітним стимулам переходу підприємств на виготовлення найсучасніших видів продукції та згорання випуску застарілої, державної підтримки експортерів через прямі і скриті субсидії, дешеві експортні кредити, надання гарантій та різноманітних пільг.

Для досягнення довготривалих успіхів в експортному напрямку здійснювалися заходи щодо структурної збалансованості економіки, розвитку базових галузей важкої індустрії, особливо машинобудування і хімічної промисловості.

Державне сприяння експорту зосереджувалося на обмеженій кількості найбільших компаній шляхом надання їм кредитів за нижчими відсотковими ставками і пільгових умов при імпорті комплектуючих виробів, сировини та технологій, першочергового забезпечення ресурсами із зовнішніх запозичень.

4. Послаблення захисних заходів щодо доступу на внутрішній ринок імпортованих товарів здійснювався поступово і, в першу чергу, це стосувалося тих груп товарів, з яких вітчизняні виробники досягли конкурентоспроможності, сировини, важко заміщуваних та високо конкурентних товарів, нововведень. Суттєва лібералізація зовнішньоторговельної політики відбувається лише при досягненні високої конкурентоспроможності національної економіки в цілому.

5. Залучення іноземного капіталу в економіку країни здійснювалося у визначені галузі економіки під постійним державним контролем у відповідності до встановлених вимог щодо їх мінімальних обсягів, рівня технологій і виробничих потужностей. Основний акцент ставився на посилення національного підприємництва, а зовнішнім позикам надавалися переваги над ПІІ, особливо на початковому етапі реформування економіки.

6. В сучасних умовах на передній план у зовнішньоекономічній політиці країн виходить не стільки підтримка експортерів, а участь національного бізнесу у всьому комплексі світогосподарських зв'язків – від розробки до збуту і обслуговування кінцевої продукції, інтеграції його у міжнародні комерційні союзи і об'єднання.

Література

1. Фісун А. Японська модель розвитку економіки // *Економіка України*. –2009. – № 9. – С. 79–87.
2. Опыт стран-членов ВТО по защите национальных интересов на внутреннем и внешнем рынке (журнальный вариант монографического исследования). Руководитель авторского коллектива член-корреспондент РАН, профессор И. С. Королев // *Мировая экономика и международные отношения* – 2002. – № 8. – С. 12–128.
3. *The Basic law on Food, Agriculture and Rural Areas*. www.moffa.go.jp
4. Нем Джин. Опыт экономического развития Республики Корея. Перспективы сотрудничества // *МэиМО*: 1992. – № 9. – С. 81–86.
5. *Development Strategies in Semi-industrial Economies* // Ed. by Balassa B. Baltimore and London, 1982. P. 394
6. Wan Soon K., Bokyoun H. *Trade Pressures in Korea's Economic Frictions / Korea's Economic diplomacy. Survival as Trading Nation*, Seoul, 1995. P. 203
7. *The Korea Herald*, 19.08.2001.

Редакція отримала матеріал 17 травня 2010 р.